

Prenova Programskega manifesta Združenja svetov delavcev Slovenije:

Za sodobno ekonomsko demokracijo namesto mezdnega kapitalizma!

V Združenju svetov delavcev Slovenije (ZSDS) so se nedavno odločili za celovitejšo prenovo svojega temeljnega programskega dokumenta, tj. programskega manifesta z gornjim naslovom, ki sicer po svoji vsebini predstavlja »izjavo« o viziji bodočega razvoja demokratičnih družbenoekonomskih odnosov in o poslanstvu ter predvidenih aktivnostih združenja na tem področju. Sprejet je bil že leta 2009, zaradi česar ocenjujejo, da je zaradi hitro spreminjajoče se objektivne družbenoekonomske realnosti, kakor tudi zaradi številnih novih tako teoretičnih kot tudi praktičnih spoznanj zdaj vsekakor že potreben tudi ustrezne izpopolnitve in posodobitve. Predlog tega prenovljenega dokumenta¹ je trenutno v najširši javni razpravi med članstvom združenja, v nadaljevanju pa na kratko predstavljamo zgolj njegove generalne družbenorazvojne smernice.

Vizija nadaljnjega družbenoekonomskega razvoja

Vizija nadaljnjega razvoja družbenoekonomskih odnosov, za katero se bo s svojim delovanjem zavzemalo Združenje svetov delavcev Slovenije, je **ekonomska demokracija** z visoko razvitim sistemom t. i. **organizacijske participacije zaposlenih**, to je:

1. resnega, ne zgolj nekakšnega »marginalnega« sodelovanja delavcev pri upravljanju podjetij in zavodov,

2. obvezne, ne zgolj »prostovoljne« udeležbe delavcev pri rezultatih poslovanja (profit sharing, gain sharing) in

3. širšega, ne zgolj »menedžerskega« notranjega lastništva zaposlenih (delavsko delničarstvo in delavsko zadružništvo),

ki znanstveno dokazano pozitivno vplivajo na poslovno uspešnost, hkrati pa dolgoročno vodijo tudi v postopno **preseganje klasičnega mezdnega odnosa med delom in kapitalom** in s tem v **demokratizacijo** celotne tudi ekonomske, ne zgolj politične sfere družbe. V končni fazi svojega razvoja pa bo ekonomska demokracija vsekakor pomenila tudi povsem nov družbenoekonomski sistem, temelječ na **vsestranski in popolni enakopravnosti** lastnikov dela oziroma »človeškega« kapitala in lastnikov »finančnega« kapitala glede korporacijskih in drugih ekonomskih pravic.

Aktualni kapitalizem je preživet družbenoekonomski sistem

Aktualni kapitalizem, ki je po svojem najglobljem ekonomskem bistvu v resnici še vedno čisto navaden **klasični »mezdni« kapitalizem**, je danes, v eri znanja in hitro naraščajočega pomena človeškega kapitala (tj. znanja, ustvarjalnosti, delovne motivacije in organizacijske pripadnosti zaposlenih) za doseganje večje konkurenčnosti in poslovne uspešnosti podjetij v sodobnih pogojih gospodarjenja (avtomatizacija, robotizacija in digitalizacija poslovnih procesov ter globalizacija gospodarstva) brez dvoma **preživet družbenoekonomski sistem**. Še vedno veljavni klasični **mezdni odnos** med nosilci (»finančnega«) kapitala in nosilci dela oz. človeškega kapi-

tala na sedanji stopnji družbenega razvoja objektivno onemogoča optimalno sproščanje slednjega v produktivne namene in hkrati poraja neutemeljeno velike socialne razlike, s čimer je že začel resno zavirati zeleni razvoj v smeri zelene **ekonomske učinkovitejše in socialno pravičnejše družbe**. Ob dejstvu, da človeški kapital nesporno postaja finančnemu kapitalu (najmanj) enakovreden, če ne celo že pomembnejši produkcijski tvorec, družbenoekonomski odnosi, v katerih tako sistem korporacijskega upravljanja kot sistem delitve novoustvarjene vrednosti še vedno temeljita izključno na lastništvu nad finančnim kapitalom, nima več nobene podlage v sedanji objektivni družbenoekonomski realnosti. Enakopravno soupravljanje in sorazmerna (obvezna!) udeležba pri rezultatih poslovanja podjetij sta v bistvu že zdavnaj postala »naravni ekonomski pravici« nosilcev človeškega kapitala, ki bi jo morala čim prej pravnosistemsko priznati tudi pozitivna zakonodaja.

Nujna ukinitev sedanjega »mezdnega« produkcijskega odnosa

V ZSDS zato edino realno alternativo za učinkovito evolutivno preseganje klasičnih mezdnih družbenoekonomskih odnosov vidijo v hitrejšem razvoju uvodoma navedenih treh temeljnih oblik sodobne delavske participacije kot **zametkov ekonomske demokracije**, ki temeljijo prav na omenjenih spoznanjih o vse večji vlogi in pomenu človeškega kapitala v sodobnih produkcijskih procesih. Delavec, ki skupaj z lastniki finančnega kapitala ustrezno participira pri upravljanju, pri dobičku in (v čim večji meri tudi) v lastništvu podjetja, namreč **ni več**

¹ Objavljen je na spletni strani združenja na naslovu:

<https://www.delavska-participacija.com/wp-content/uploads/2022/04/Programski-manifest-ZSDS-a>

mezdni delavec, plača kot »tržna cena delovne sile« pa ne njegov edini vir prihodkov, zlasti pa ne osnovni motivator. Njegovo delovno in (so)upravljalno prizadevanje zato tudi ni več usmerjeno izključno le v lastno delo oz. delovno mesto in pripadajočo plačo, ampak v poslovno uspešnost podjetja kot celote, kar pomeni, da začne razmišljati in delovati (tudi) kot »lastnik«. Temeljni cilj razvojnih prizadevanj mora biti torej **spraviti zaposlene ven iz sedanjega meznega odnosa in jih tudi sistemsko postaviti v položaj povsem enakopravnih družbenoekonomskih subjektov.**

Bistvo sistema »ekonomske demokracije«

Ob nespornih pozitivnih učinkih na poslovno uspešnost podjetij in gospodarstva kot celote bo takšna »osvoboditev dela« zato skoraj zanesljivo naslednja razvojna faza – ekonomsko učinkovitejšega in socialno pravičnejšega in kohezivnejšega, obenem pa tudi okoljsko od-

govornejšega – družbenoekonomskega sistema, pogojno imenovanega »**ekonomska demokracija**«, ki bo v osnovi sicer še vedno zasebno-lastniški in tržni sistem, temelječ na podjetniškem načinu proizvodnje, vendar pa z enakopravno vlogo tudi človeškega kapitala in njegovih nosilcev v produkcijskih in razdelitvenih procesih, torej »kapitalizem s /tudi/ človeškim kapitalom«. Njegova ključna značilnost pa bo **popolna in vsestranska izenačitev** njihovega sistemskega položaja in korporacijskih ter drugih ekonomskih in odločevalskih pravic v podjetjih in v družbenoekonomskem sistemu na splošno, kar predpostavlja predvsem predhodno **temeljito rekonstrukcijo pravne zasnove kapitalističnega podjetja** iz sedanje koncepcije podjetja kot »pravno personificiranega (zgolj) kapitala« v t. i. partnersko koncepcijo podjetja kot povsem »(enako)pravne skupnosti človeškega in finančnega kapitala ter njunih lastnikov«.

Povedano drugače: v prihodnje naj podjetje ne bi bilo več »delodajalec«, delavci pa zgolj (pogodbeno

najeti) »delojemalci« z diametralno nasprotnimi ekonomskimi interesi, ampak naj bi bili oboji **povsem enakopravni »člani« korporacije/podjetja** s povsem enakimi sistemsko priznanimi korporacijskimi pravicami (tj. soupravljanje in udeležba pri doseženem poslovnem rezultatu – dobičku ali izgubi), sorazmerno njihovemu dejanskemu prispevku k temu poslovnemu rezultatu. Vsebinska njihovih medsebojnih odnosov naj torej ne bila več nekakšen »**neravni konflikt interesov**«, ki se rešuje bodisi s socialnim bojem bodisi s socialnim dialogom, ampak naj bi bili lastniki dela in kapitala zgolj dve vrsti enakopravnih deležnikov v podjetju, ki imajo **isti cilj** (tj. čim večja poslovna uspešnost »skupnega podjetja« zaradi učinkovitejšega doseganja tudi njihovih specifičnih lastnih ciljev). In to bi kajpak vsekakor pomenilo radikalno preobrazbo celotnega družbeno ekonomskega sistema, katerega bi potem lahko resnično upravičeno imenovali »**ekonomska demokracija**« v pravem pomenu te besede.

AKTUALNO

Ekonomska demokracija v programih političnih strank

V zvezi z uvodoma predstavljenimi smernicami iz Programskega manifesta ZSDS za razvoj ekonomske demokracije je vsekakor zanimivo pogledati tudi, kakšen je trenutni odnos aktualne slovenske politike do tega vidika družbenih odnosov, kajti brez ustrezne podpore politike – tako prek zakonodaje kot tudi prek najrazličnejših drugih spodbujevalnih ukrepov – želenega hitrejšega razvoja na tem področju kajpak ni pričakovati. Zato smo v ta namen vsaj v grobem pregledali volilne programe nekaterih političnih strank, ki so jih pripravile za tokratne državnozbornske volitve. V trenutku, ko to pišemo, tj. dne 22. 4. 2022, volilni izidi seveda še niso poznani, ko boste to brali, pa bodo že. S tem pa bo tudi vsaj približno jasno, kaj si lahko na tem področju obetamo v prihodnjih štirih letih.

Pregledali smo volilne programe naslednjih političnih strank, ki so kandidirale na tokratnih državnozbornskih volitvah: **SDS**¹, **Gibanje Svoboda**², **SD**³, **Levica**⁴,

NSi⁵, **LMŠ**⁶, **DeSUS**⁷, **SAB**⁸, **SNS**⁹, **Povežimo Slovenijo**¹⁰ in **Naša dežela**¹¹. Preverjali smo, kakšne cilje in naloge so si posamezne stranke v teh programih zadale v zvezi z nadaljnjim razvojem naslednjih štirih področij ekonomske demokracije:

1. sodelovanje delavcev pri upravljanju;
2. udeležba delavcev pri dobičku;
3. širše notranje lastništvo zaposlenih (tj. delavsko delničarstvo in zadružništvo);
4. socialno podjetništvo.

Glej opombe na strani 4.